

אין משיאין משואות אלא על החדש [חידוש הירח] שנראה בזמנו ביום השלושים.⁽¹¹⁾

ואימתי משיאין? — לאור עיבורו. ביום השלושים בלילה, שהוא הלילה שבתחילת יום השלושים ואחד.

”אור” הוא כינוי ללילה. ויום השלושים נקרא יום העיבור, מפני שעושים אותו עיבור לחדש הקודם].

למימרא, שהברייתא משמיעה לנו דאחסר עבדינן, אמלא לא עבדינן, רק כאשר החדש הקודם היה חסר השיאו משואות, ולא כאשר היה מלא, וקידשו את החדש ביום השלושים ואחד.

מאי טעמא?

אמר רבי זירא: גזירה, משום ראש חדש חסר, ראש חדש הנקבע ביום השלושים לחדש שעבר [ועל ידי כך החדש שעבר חסר], שחל להיות בערב שבת, ואסור להשיא משואות בלילה שאחריו שהרי הוא שבת.

אימת עבדי, מתי יכולים להשיא משואות? באפוקי שבתא, במוצאי שבת.

ואי אמרת נעביד נמי אמלא, אם תאמר ששיאו משואות גם כאשר החדש הקודם היה מלא, הרי אתו למיטעי, יבואו לטעות. כג-א

אמרי, ויסתפקו בדבר:

ומוליך ומביא, ומעלה, ומוריד את המשואות [כדי שלא יטעו לחשוב שזה כוכב. ירושלמי].

עד שהוא רואה את חבירו, העומד בהר אחר, שהוא עושה כן בראש ההר השני.

וכן היה בראש ההר השלישי, וכן הלאה.

ומאין, מאיזה הרים היו משיאין משואות?

מהר המשה [מהר הזיתים] היו מתחילים, שהוא סמוך לירושלים, לפרטבא עד שראו שעושים כן אף בפרטבא,

ומפרטבא לגרופינא, ומגרופינא לחורון, ומחורון לבית בלתינ.

ומבית בלתינ לא זזו משם, אלא מוליך ומביא, ומעלה ומוריד את המשואות עד שהיה רואה את כל הגולה לפניו כמדורת האש [מבואר בגמרא].

גמרא:

והוינן בה: מאי משמע דמשיאין לישנא דיקוד הוא? מנין לומדים שלשון ”משיאין משואות” משמעותו ”יקידת אש”?

ומשינן: דכתיב [שמואל — ב ה]: ”וישאם דוד ואנשיו”.

ומתרגמינן: ואוקדינן [שרף אותם] דוד.

תנו רבנן:

כדי שלא יתבטלו ממלאכה יומיים. טורי אבן.

11. מולד הלכנה הוא כל 29.5 יום בערך [”כ”ט י”ב תשצ”ג — כלומר 29 יום + 12 שעות +

יח א], בכל זאת לענין משואות היו משיאין משואות בכל החדשים. מפני שהנשים היו נוהגות להבטל ממלאכה בראש חדש. והשיאו משואות על החדש שהתקדש ביום השלושים,

והאי דלא עבדי — איתנוסי הוא דאיתנוסי. נאנסו בשכרות בסעודת השבת, ולכן לא הדליקו במוצאי שבת.⁽¹¹⁾

ומקשינן: וליעביד משואות רק אמלא, ולא ליעביד משואות אחר כולל.

לעולם ישיאו משואות רק אחרי חודש מלא, ולא אחרי חודש חסר [אפילו כאשר חל בשאר ימי השבוע]. ואז, כאשר יקדשו את ראש חדש ביום השלושים שחל בערב שבת, ולא ידליקו במוצאי שבת, הכל ידעו שקידשו היום את החדש, ולא יתלו את הדבר בשכרות. כי מאחר שבכל החדשים החסרים אין משיאין בהם משואות, יאמרו שאף חדש זה חסר, ויתלו זאת בדבר השכיח [ולא בשכרות שאינה שכיחה]!

אמר אביי לתרץ: משום שאם ישיאו משואות רק לאחר חדש מעובר, לעולם יהיה ביטול מלאכה לעם בראש השנה — שני ימים.

שהרי כאשר יחול ראש השנה ביום השלושים, ולא ישיאו משואות בערב, עדיין לא ידעו העם שקידשו את החדש, עד למחרת בלילה [שיראו שאין משיאין משואות אף הערב], ונמצא שמחמת הספק

האם האי חודש חסר הוא. והאי דלא עבדי מאתמול, והטעם שלא השיאו משואות אתמול — משום דלא אפשר להדליק בליל שבת.

או דלמא [שמא] מלא הוא, ובזמנו עבדו. שלכן השיאו את המשואות במוצאי שבת, בזמן הקבוע. דהיינו, ביום השלשים ואחד בערב.

ומקשינן: וליעביד בין אמלא בין אחר, ישיאו משואות בין בחודש מלא בין בחודש חסר, וכי מקלע ראש חדש בערב שבת — לא ליעביד כלל. וכאשר יחול ראש חדש לאחר חודש חסר בערב שבת, לא ידליקו משואות כלל.

וכיון שידעו דלא עבדינן משואות על חודש חסר במוצאי שבת, ועבדינן משואות במוצאי שבת רק אמלא, על חודש מלא, הרי כיון שלא ישיאו במוצאי שבת, ממילא מידע ידעו [יבינו] דחסר הוא. ומחמת שראש חדש חל בערב שבת לא יכלו להשיא משואות בערב [מפני שהוא שבת]!

ומתצינן: אפילו הכי אתו למטעי. אף על פי כן, עדיין יבואו לטעות.

כי אמרי יאמרו: האי — מלא הוא.

ביום השלשים ואחד. [29.5 של החדש עצמו + חצי יום של החדש שעבר].

12. קשה: אם כן, מה הרווחנו בכך שאין מדליקין בחדש מלא, עדיין כאשר יחול ראש חדש מלא בשבת ולא ידליקו במוצאי שבת, יאמרו שהחדש חסר ובית דין נאנסו, ולכן לא ישיאו משואות במוצאי שבת!

793 חלקים מתוך 1080 חלקי השעה]. ואם כן הלבנה צריכה להיראות בתוך יום השלושים מראש חדש. ונראה שטעם זה הברייתא קוראת לחודש שנראה ביום השלושים — "בזמנו".

ומאחר שקובעים ראש חדש בימים שלמים, אם כן כאשר מקדשים את החדש ביום השלשים נמצא שחסר מן החודש בערך חצי יום [קצת יותר מ-12 שעות], ולפיכך החדש הבא יראה

ואמרי לה, ויש אומרים: זו גולמיש.

וכולם הם שמות עצים שהיו ידועים בזמנם.

ומה שאמר רב יהודה שיש ארבעה מיני ארזים, פליגא, חולק הוא על המימרא דרבה בר רב הונא:

דאמר רבה בר רב הונא, אמרי ביה רב [כך אמרו תלמידי רב]:

עשרה מיני ארזים הם, וחלקם הוזכרו בכתוב.

שנאמר [ישעיה מא]: "אתן במדבר: ארז, שטה והדס, ועין שמן. אשים בערבה ברוש, תדהר ותאשור יחדו."

ארז הוא ארזא. שטה היא תורניתא. הדס הוא אסא [הדס]. עין שמן הוא אפרסמא [אפרסמון]. ברוש הוא ברתא. תדהר הוא שאנא. תאשור הוא שוריבנא.

[שמא היום ראש השנה], היו בטלים ממלאכה יומיים.⁽¹³⁾

ולכן, תיקנו ששיאו משואות רק לאחר חודש חסר. ואם קידשו את ראש השנה ביום השלשים, היו משיאין משואות במוצאי ראש השנה, ואז ידעו הכל שקדשו את החדש ביום השלשים, ולמחרת יוכלו לעשות מלאכה. ולא יהיו בטילים ממלאכה אלא בחודש מעובר [שאף ביום השלשים בטלו ממלאכה שמא היום יום טוב].

שנינו במשנה: כיצד היו משיאין משואות? מביאין כלונסות של ארז וכו'.

אמר רב יהודה: ד' מיני ארזים הן: ארז, קתרוב, עין שמן, וברוש [מיני אילנות].

ומהו קתרוב?

אמר רב: אדרא.

דבי רב שילא אמרי: מבליגא.

חדש [ולאו דוקא בראש השנה]. שהיו רגילים שלא לעשות מלאכה בראש חדש, כמבואר במסכת מגילה [כב ב]. וכן פירשו הרשב"א והר"ן.

והוכיחו תוספות [במגילה שם] שדוקא הנשים נהגו שלא לעשות מלאכה. אבל האנשים עשו מלאכה. וכן כתב רש"י שם.

וכתב רש"י שהטעם שהוסיף הקב"ה יום טוב לנשים, הוא מפני שבזמן עשיית העגל במדבר, לא הסכימו הנשים לתת את נזמי הזהב שלהן לצורך העגל. [וכן כתבו תוספות כאן בשם "רגילין לומר"].

ועיין בטורי אבן בהסבר דעת רש"י כאן [שלא ביאר שיש ביטול מלאכה בכל ראש חדש]. ועיין ערוך לנר.

ותירצו תוספות: אילו היו מתקנים שמיאין משואות בין בחדש חסר ובין במלא, אזי יש לחשוש שכאשר לא ידליקו במוצאי שבת, הציברו יתלה זאת באונס, אבל מאחר שתיקנו שמיאין משואות רק בחדש חסר, הרי באופן קבוע פעמים שמדליקים ופעמים שלא, ואין שום סיבה שכאשר אין משיאין משואות יתלו זאת באונס, אלא יתלו זאת בכך שהחדש מלא, שזהו דבר השכיח. [כלומר, שהם רגילים בכך שבכל חדש מלא אין מדליקין].

וכן כתבו הרשב"א והר"ן. ועיין בעל המאור והמאירי.

13. כך פירש רש"י.

אבל תוספות כתבו שמדובר כאן בכל ראש

הני, כל אלו בסך הכל, שבעה הוו.

כי אתא רב דימי אמר: הוסיפו עליהם עוד שלשה אילנות שאף הם מיני ארזים: אלונים, אלמונים, אלמוגין.

אלונים הם בוטמי. אלמונים הם בלוטי [אלה]. אלמוגין הם כסיתא.

איכא דאמרי, יש אומרים שהוסיפו שלשה מינים אחרים: ארונים, ערמונים, אלמוגין.

ארונים הם ערי. ערמונים הם דולבי [ערמונים]. אלמוגין הם כסיתא. אלמוגים הגדלים בקרקעית הים.

ואגב שדיברנו על האלמוגים, מביאה הגמרא אגדתא, המדברת עליהם:

ישעיהו התנבא שעתיד לצאת נחל מים דק מבית המקדש, שבסופו יתרחב מאד, עד כדי כך ש"וצי אדיר — לא יעברנו".

מהו "צי אדיר"?

אמר רב: זו בורני — ספינה גדולה שעושים בה מעשה גבורה, ולכן היא נקראת "צי אדיר". ואדיר הוא לשון גבורה.⁽¹⁴⁾

היכי עבדו, למה היתה מיועדת ספינה זו, ואיזו גבורה היו עושים באותה ספינה?⁽¹⁵⁾

מיתתו שית אלפי גברי בתריסר ירחי שתא, מביאים ששת אלפי איש, שיעבדו במשך שנים עשר חדשי השנה.

ואמרי לה, יש אומרים: תריסר אלפי גברא בשותא ירחי שתא. מביאים שנים עשר אלף איש שיעבדו במשך ששה חדשים.

ומעמידים את הספינה בים, באזור שגדלים בו אלמוגים, על מנת לעקור אלמוגים מקרקעית הים.

וטעני לה חלא עד דשכנא. וממלאים בה חול עד שקרקעיתה שוכנת על קרקע הים, ושוליה מעל פני הים. ובאיזור שבו גדלים האלמוגים אין הים עמוק כל כך.

ונחית בר אמוראי, וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא, וקטר לחו בכסיתנא. ויורד צוללן, וקושר חבלי פשתן עבים [שאינם מתנתקים בקלות], ראשם האחד באלמוגים, וראשם השני בספינה.

ונטלי חלא ושרדו לבראי. ונוטלים את החול שבספינה ומשליכים אותו החוצה, וכמה דמדליא עקרא ומתיא. וככל שהספינה מתרוממת היא עוקרת את שרשי אילן האלמוגים, ומביאה אליה את האלמוגים.

ואותם אלמוגים הם יקרים עד כדי כך, שמחליף על חד — תרין בכספא. מחליפים אותם בעד כמות כפולה של כסף.

והגמרא מוסיפה בענין האלמוגים:

תלת פרוותא הויין. שלשה נמלים חשובים היו בים:

תרתוי בי ארמאי, שני נמלים היו שייכים לרומאים.

וחדא דבי פרסאי. ונמל אחד היה שייך לפרסים.

דבי ארמאי — מסקן כסיתא. הרומאים העלו מן הים אלמוגים באמצעות בר אמוראי

14. מהרש"א. 15. מהרש"א.

[צוללן].

דבי פרסאי — מסקן מרגנייתא. הפרסים העלו מן הים מרגליות. ומקרייא "פרוותא דמשמהיג". ונמל הפרסים היה נקרא נמל המלכות.

ואגב שהבאנו לעיל את הפסוק "אתן במדבר ארז". מביאה הגמרא דרשה שנאמרה על פסוק זה:

אמר רבי יוחנן: כל עץ שיטה ושיטה שנטלו נכרים מירושלים — עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לה.

שנאמר [ישעיה מא]: "אתן במדבר ארז, שטה".

ואין "מדבר" אלא ירושלים.

שנאמר [ישעיה סד]: "ציון מדבר היתה ירושלים שממה".

והגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי יוחנן באגדה:

ואמר רבי יוחנן: כל הלומד תורה ואינו מלמדה לאחרים — הוא דומה להדם שבמדבר [שהוא כהדס, וסביבו יש מדבר], דליכא דליתהני מיניה, שאין מי שיהנה מריחו.

איכא דאמרי, יש אומרים שהמשילו את ההדס שבמדבר לדבר משובח:

כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין תלמידי חכמים — דומה להדם במדבר, דחביב.

והגמרא מביאה עוד מימרא של רבי יוחנן באגדה:

ואמר רבי יוחנן: אוי להם לעובדי כוכבים, שאין להם תקנה.

שנאמר [ישעיה ס]: "תחת הנחשת שנטלו הבבלים מישראל אביא לעתיד לבוא זהב, שהוא מעולה מן הנחשת.

ותחת הכרזל אביא כסף.

ותחת העצים — נחשת. ותחת האבנים — ברזל".

מכאן שתחת כל דבר שנטלו הגויים מישראל, יקבלו ישראל דבר מעולה ממנו.

ואם כן, תחת רבי עקיבא וחביריו שהרגום עובדי כוכבים באכזריות — מאי מביאין?! והיינו, שאין להם תקנה.

ועליהם על אותם עובדי כוכבים הוא אומר [יואל ד]: "ונקיתי, אם אבוא לנקות את העכו"ם משאר העוונות, דמם לא נקיתי". לא אנקה אותם על ששפכו את דמם של ישראל.

שנינו במשנה: ומאין היו משיאין משואות וכו' ומבית בלתי וכו'.

ומבארינן: מאי בית בלתי?

אמר רב:

זו בירם.

כג-ב

שנינו במשנה: ומבית בלתי לא זזו, עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש.

ומבארינן: מאי "גולה"?

אמר רב יוסף: זו פומבדיתא.

מאי "כמדורת האש"?